

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
Узагальнювальна комплексна оцінка ефективності господарської діяльності	Комплексний аналіз як база комплексної оцінки ефективності бізнесу	+	
	Аналіз факторів, показників і кінцевих результатів інтенсивності й екстенсивності використання виробничих і фінансових ресурсів	+	
	Методи комплексної оцінки ефективності господарської діяльності	+	
	Методи рейтингової оцінки діяльності емітентів	+	

Висновки. Отже, розглянувши етапи та завдання аналізу в таблиці 2, ми бачимо, що практично всі з них є схильними до впливу змін облікової політики.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є відображення впливу положень принципів бухгалтерського обліку на показники фінансової звітності підприємства.

Список літератури

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність [Електронний ресурс]: Закон України: [затв. ВРУ від 16.07.1999 р. № 996-XIV]. – Режим доступу: <<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>>.
2. Положение по бухгалтерскому учёту «Учётная политика организации» [Электронный ресурс]: ПБУ 1/2008: [утв. приказом М-ва финансов РФ от 06.10.2008 № 106н] – Режим доступу: <<http://base.garant.ru>>.
3. Международные стандарты финансовой отчетности 2005: – М.: Аскери-АССА, 2005. – 1064 с.
4. Шеремет А.Д. Анализ финансово-хозяйственной деятельности. / А.Д. Шеремет. – М.: Ин-т проф. бухгалтеров России; ИПБ-БИНФА, 2003. – 312 с.

УДК 336.027:330.342.146

Омелянович М.Ю., канд. екон. наук, доц. (ДонНУЕТ, Донецьк)

ФІНАНСОВА НЕРІВНІСТЬ І СОЦІАЛЬНА ПОЛЯРИЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

У статті розглянуто сутність фінансової нерівності в суспільстві, її наслідки та шляхи пом'якшення.

Ключові слова: *фінансова нерівність, соціальна справедливість, бюджет, закон.*

Фінансова нерівність існує серед окремих країн, регіонів, видів економічної діяльності, підприємств, громадян. Проблема фінансової нерівності висвітлена в наукових працях О. Юлдашева, В. Стефанюка, Г. Фракфорта, Т. Якобсена,

Г. Вілсона (правові аспекти); О. Василика, А. Гальчинського, А. Кошесєва, І. Сороки (соціально-економічні аспекти); В. Суторміна, А. Андрущенко, А. Поддерьогіна, Л. Костирко, С. Юрія та ін. (фінансові аспекти). При цьому фінансову нерівність розглядали як гіпотетичний імператив, що можна використовувати за умови необхідності порівняння визначення переваг.

Метою статті є визначення фінансової нерівності як економічної категорії, аналітичний огляд причин її появи, наслідків і шляхів пом'якшення.

Фінансова нерівність у суспільстві залежить від фінансових законів, норм, нормативів, інструкцій, постанов Кабінету Міністрів України, наказів та інструктивних листів центральних органів виконавчої влади, що діють в Україні, рівня їх верховенства у суспільстві.

Основними державними фінансовими документами є закони України «Про державний бюджет України» (приймаються щорічно), Податковий кодекс України, Указ Президента України № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» та ін.

Фінансова нерівність торкається різних видів економічної діяльності, підприємств, домашніх господарств, кожного окремого громадянина.

Так, фінансова нерівність має місце, наприклад, за умови сплати за послуги професійної вищої освіти. Не в усіх, хто має серйозний потенціал для навчання у вищій школі, є фінансова можливість отримати вищу освіту, якщо не зміг витримати конкурс на навчання за рахунок Державного бюджету.

Держава втрачає свої позиції на ринку вищої професійної освіти, оскільки постійно зменшує прийом студентів на навчання за державним замовленням. Як результат, вища освіта перестала бути суспільним благом, а стає товаром.

Слід відзначити, що в питанні фінансової нерівності велике значення мають податкові відносини в Україні. Мова йде про оподаткування малих підприємств, стимулювання виробництва за допомогою податків, наповнення Державного бюджету, введення податку на розкіш (на багатство), диференційованого податку на прибуток громадян.

Фінансова нерівність тісно пов'язана з наявністю чи відсутністю справедливої розподілу і перерозподілу створеного валового продукту у суспільстві.

До речі, слід відзначити, що ряд вчених і практиків-управлінців різного рівня приділяють увагу наявності справедливості в суспільстві. Мова йде про соціальну, економічну, фінансову, моральну справедливість. Більше уваги приділяється соціальній справедливості, оскільки вона торкається кожного громадянина країни і дуже тісно пов'язана з політичними процесами, виборами у місцеві та центральні органи управління та виборами перших осіб держави, областей, міст інших громад.

Тож спочатку визначимось зі змістом справедливості та її видами, що дасть можливість перейти до нерівності в суспільстві, більш конкретно зупинитися на фінансовій нерівності та її наслідках, чому і присвячена ця наукова стаття.

Справедливість – це поняття об'єктивне. Сутність справедливості полягає в характеристиці реального стану діяльності держави в межах чинного законодавства. Ще Сократ розглядав справедливість як безумовне благо, причетність

до якого є необхідною та достатньою умовою щастя. Він ототожнював людину і державу. Людина – це держава в мініатюрі, а держава – це «збільшена людина». В моделі Платона благополуччя людини прямо пов'язане з якістю та погодженням з його душевними силами. У людини є три сили: розум, воля та бажання. Справедлива людина перебуває в гармонії сама із собою та з благом, і це робить її щасливою. Ближче за все до справедливості стоїть аристократична людина [7].

Соціальну справедливість в Україні треба розуміти як економічну ситуацію в державі, в якій основні людські права, що визначені у Конституції України, надаються усім громадянам рівною мірою та забезпечується їх дотримання.

Якщо межі соціальних і економічних законів встановлюються без урахування основних прав громадян, а виходячи з інших міркувань, то це призводить до соціальної несправедливості.

Категорію соціальної справедливості можна розглядати як з точки зору дотримання прав кожного окремого громадянина, так і громадян держави в цілому.

Соціальна справедливість не означає реалізації принципу «усім – порівну». Історична практика свідчить, що це призводить не тільки до рівності, а і до злиденності. Соціально справедливим може бути створення в суспільстві умов для реалізації ідеї соціальної рівності. В той же час суспільство має вирішувати проблему щодо рівня соціальної нерівності, яка б була справедливою для нього (суспільства). Вирішення цієї проблеми передбачає контроль над доходами та прогресивне оподаткування надвеликих доходів, спадку, подарунків, ліквідацію усіх видів привілеїв. Ухиляння від контролю сплати податків мають вважатися в суспільстві тяжким злочином.

Фінансова нерівність спричинена нестабільністю економічного та соціального розвитку держави, наявністю диспропорцій у динаміці основних показників соціально-економічного розвитку.

Розрахунки, що зроблені на основі даних офіційної статистики, дали змогу визначити деякі фінансово-економічні та соціальні факти, які мали місце протягом 2000-2010 рр., що відображено в таблиці 1.

Як видно з даних таблиці 1, валовий внутрішній продукт у розрахунку на одну особу за період з 2000 р. по 2010 р. змінився з 3436 грн до 23863 грн, тобто збільшився більше ніж у 6,94 разу. За цей же період доходи населення на одну особу збільшилися з 2643,4 грн до 24145,1 грн, тобто більше ніж у 9,1 разу.

Розрахункові показники соціально-економічного розвитку України наведені в таблиці 1, свідчать про наявність диспропорцій в економіці і суспільстві, що викликає фінансову нерівність у різних напрямках розвитку.

Так, порівняння динаміки основних соціально-економічних показників у розрахунку на одну особу, показало те, що найбільш високими темпами змінювались видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення. Найнижчі темпи зростання спостерігаються по виробництву продукції сільського господарства. Як видно з даних таблиці 1, у 2010 р. порівняно з 2000 р. валовий внутрішній продукт (ВВП) на одну особу в Україні збільшився в 6,94 разу, а видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення – в 18,65 разу. При цьому доходи зведеного бюджету збільшилися в 6,84 разу.

Таблиця 1 – Показники соціально-економічного розвитку України у розрахунку на одну особу населення*

Показники	2000 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2010 р. в % до 2000 р.
Валовий внутрішній продукт, (у фактичних цінах), грн	3436	5591	7273	9372	11630	15496	20495	19832	23863	694,5
Доходи населення, грн	2643,4	4550,0	5822,5	8167,1	10151,8	13491,1	18383,5	19525,9	24145,1	913,4
У % до попереднього року	100	172,1	127,9	140,3	124,3	132,9	136,3	106,2	123,7	–
Індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року), %	125,8	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3	109,1	–
Доходи зведеного бюджету, грн	1008,2	1588,6	1942,7	2873,7	3694,6	4780,4	6476,1	5960,7	6896,9	684,1
Видатки зведеного бюджету, грн	987,7	1599,2	2176,2	3040,7	3774,2	4926,4	6782,6	6773,0	8315,8	841,9
Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, грн	122,9	273,2	407,4	855,8	890,7	1050,2	1610,2	1719,9	2292,4	1865,3
Обсяг реалізованої промислової продукції, грн	3751,5	6099,2	8509,5	10034,3	11864,0	15521,6	19934,7	17611,3	23401,3	623,8
Продукція сільського господарства (у порівнянних цінах 2005 р.), грн	1599,6	1630,1	1963,9	1982,9	2040,9	1922,1	2260,9	2229,3	2203,9	137,8
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), грн	484,6	1075,9	1607,2	1993,6	2694,6	4080,1	5045,4	3314,4	3304,8	682,0

* Складено за даними [4]

Можна загалом констатувати той факт, що виробництво та споживання в Україні мають фінансові диспропорції.

Показники споживання збільшуються більш високими темпами, ніж показники виробництва: ВВП на одну особу (694,5%), обсяг реалізованої промислової продукції (623,8%), продукція сільського господарства (137,8%). Інвестиції в основний капітал збільшилися за цей період в 6,82 разу. Доходи зведеного бюджету України збільшилися в 6,84 разу, а видатки – в 8,42 разу.

Фінансові диспропорції свідчать про те, що Україна живе в борг. Країна має величезний зовнішній борг. При цьому зовнішній борг постійно збільшується за рахунок нових кредитів. Кошти, що запозичені ззовні, використовуються на утримання державного апарату, виплату пенсій, *що є не припустимим*.

За даними Державної служби статистики України, сукупний державний борг з 2007 р. по 2010 р. збільшився з 12,3% до 39,5% ВВП [5].

До речі, держава (державний апарат) функціонує завдяки податкам. Без податків, які формують державну казну, вона існувати не зможе. Тому й існує директива стягнення податків. Якщо звернути увагу на наше недавнє *минуле* що мало місце в Радянському Союзі, то прямі податки сплачували громадяни (прибутковий податок із заробітної плати радянських робітників і службовців). Існував податок з обороту, платником якого була оптова торгівля і формувався який через систему державного ціноутворення, та платежі державних підприємств і організацій із прибутку. Крім цих надходжень до державного бюджету ще визначимо прибутковий податок з кооперації, колгоспів і підприємств, суспільних організацій, державні позики, які реалізовувалися серед населення, кошти державного соціального страхування. Із загальної суми доходів державного бюджету СРСР до 90-92% – були надходження від державних і кооперативних підприємств.

Частка державних податків з населення складала 5-8% від загальної суми надходжень у Державний бюджет СРСР [5]. Тобто доходи державного бюджету СРСР формувалися за народні кошти. Не важливо, яким чином вони надходили у державну казну. А далі народні кошти витрачалися на оборону, управління, допомогу братнім режимам і т. ін. Усе національне багатство належало народу: газ, електроенергія, нафта, вугілля, деревина, усі корисні копалини та ін. Після розпаду СРСР і формування України як незалежної держави все, що належало усьому народові, перейшло до незначної частки українських громадян. Тут можна говорити про *несправедливе* законодавство, приватизацію, яка призвела до експропріації загальнонародної власності та фінансової нерівності.

Несправедливим визначається при цьому те, що всі економічні проблеми вирішуються за рахунок пересічних людей, трудівників: збільшення комунальних платежів (через зростання цін і тарифів на сировину, газ, електроенергію та ін.), утримання охорони здоров'я, освіти, державного апарату управління, сплату пенсій.

Аналіз структури балансів підприємств України за 2010 р. за видами економічної діяльності також свідчить про фінансову нерівність. Так, необоротні активи займають найбільшу питому вагу у сфері готельного і ресторанного господарства (68,4% від загальної суми активів), транспорту і зв'язку (72,8%),

освіти (73,7%), охорони здоров'я (76,9%), надання комунальних послуг, культури та спорту (77,3%) при середній питомій вазі необоротних активів по всіх підприємствах України в 44,7%.

Що стосується оборотних активів, то їх питома вага є найбільшою – в торгівлі, ремонті автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку (78,6%) та у фінансовій діяльності (79,8%) при загальній питомій вазі оборотних активів по всіх підприємствах України 54,4%.

Значно нижча питома вага оборотних активів порівняно із загальноукраїнським показником (54,4%) спостерігається за такими видами економічної діяльності, як освіта (25,8%), охорона здоров'я (22,2%), надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту (21,2%) та ін.

Аналіз пасиву балансу підприємств України свідчить також про фінансову нерівність. Наприклад, частка власного капіталу в пасиві балансу в цілому по підприємствах України складала у 2010 р. 34,8%. У той же час найвища його питома вага в освіті (73,1%), а найнижча – в торгівлі, ремонті автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку (9,8%) [4].

Фінансова нерівність спостерігається також і за іншими складовими пасиву балансу підприємств України. Так, поточні зобов'язання складають найвищу питому вагу у загальній сумі пасивів у торгівлі, ремонті автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку (75,5%), будівництві (53,4%), промисловості (47,7%), а на підприємствах інших видів економічної діяльності цей показник коливається від 21,7% в освіті до 31,7% в сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві [4].

Фінансова нерівність різних видів економічної діяльності підприємств призводить до різного рівня рентабельності операційної діяльності.

Так, якщо в цілому по Україні рівень рентабельності склав у 2010 р. 4,1%, то в сільському господарстві – 3,5%, діяльності транспорту і зв'язку – 7,1%, торгівлі, ремонті автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку – 9,5%, фінансовій діяльності – 4,6%. А на підприємствах будівництва рівень збитковості склав 1,0%, діяльності готелів і ресторанів – 0,4%, операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям – 4,2%, надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльності у сфері культури та спорту – 14,5%.

Рівень рентабельності підприємств складається під впливом різних факторів, і протягом 2000-2010 рр. він змінювався від рівня прибутковості до рівня збитковості, що відображено в таблиці 2.

Як видно з даних таблиці 2, майже в усіх підприємствах різних видів економічної діяльності рівень рентабельності (збитковості) мав певну динаміку і не можна говорити про конкретні тенденції чи закономірності. Реформування економіки, зміна правил економічної поведінки підприємств з боку держави, різні специфічні фактори, що притаманні конкретним видам економічної діяльності, в різні роки по-різному визначалися на рівні її рентабельності (збитковості).

В цілому, по Україні, починаючи з 2005 р. по 2009 р., показник рентабельності операційної діяльності знижувався (з 7,0% до 3,3%), а в 2010 р. – підвищився до 4,1%.

Таблиця 2 – Рентабельність операційної діяльності за видами економічної діяльності

(відсотків)

	Рівень рентабельності (збитковості), %						
	2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Усього по економіці України	2,7	7,0	6,6	6,8	3,9	3,3	4,1
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	-1,6	12,7	10,0	19,0	12,9	14,7	22,9
Промисловість	4,8	5,5	5,8	5,8	4,9	1,8	3,5
Будівництво	1,3	2,2	3,1	2,6	-2,7	-0,9	-1,0
Торгівля: ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку	1,0	14,8	12,7	13,1	-0,2	4,5	9,5
Діяльність готелів і ресторанів	1,0	4,2	1,1	1,3	-6,3	-3,3	-0,4
Діяльність транспорту та зв'язку	2,4	11,7	9,9	9,8	6,9	8,5	7,1
Фінансова діяльність	8,2	17,5	7,5	6,8	5,2	1,5	4,6
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	1,4	0,3	2,9	3,7	4,0	5,1	-4,2
Освіта	13,7	9,3	10,5	8,3	6,2	6,0	6,3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,6	2,8	2,4	2,0	0,3	3,1	3,7
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	0,5	0,8	1,2	2,6	-6,7	-13,7	-14,5

Примітка. Складено за даними [4].

Підприємства будівництва до 2007 р. включно були прибутковими, а з 2008 р. по 2010 р. – збитковими. Така ж ситуація має місце в діяльності готелів і ресторанів, які в 2008-2010 рр. мали рівень збитковості від 6,3 до 0,4%. Сільське господарство, мисливство, лісове господарство у 2000 р. мали рівень збитковості 1,6%, а з 2005 р. по 2010 р. працювали рентабельно. Найвищий рівень рентабельності в сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві спостерігався у 2007 р. (19,0%) і у 2010 р. (22,9%), що відображено в таблиці 2.

Слід констатувати наявність збиткових підприємств від 37,7% у 2000 р. до 41,0% у 2010 р. Найбільша питома вага збиткових підприємств у 2010 р. спостерігалася у сфері транспорту і зв'язку (44,1%), будівництва – 44%, діяльності готелів і ресторанів – 42,9%, у промисловості – 41,3% [4].

Для фінансового сектору сьогодення характерний ще більший рівень концентрації, загострилися проблеми моральних ризиків, не виключені глобальні диспропорції економічного розвитку. Фінансова криза ХХІ ст. висвітлила фундаментальні проблеми національних систем регулювання фінансів і міжнародних інститутів і організацій, які показали неспроможність протидіяти кризі та не змогли швидко відпрацювати і реалізувати адекватні заходи щодо її подолання.

Фінансова нерівність може нівелюватися справедливими законами, що регулюють фінансові відносини в країні, сприяють однозначному рішення, яке задовольняє всіх суб'єктів господарювання.

Пом'якшенню фінансової нерівності сприяє Указ Президента України № 1085 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади», яким передбачено скорочення чисельності управлінського апарату та витрат на його утримання. В результаті впровадження цього Указу в практику роботи реорганізовано та утворено 16 міністерств, 28 державних служб, 7 державних інспекцій, 13 державних агентств, Антимонопольний комітет України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Фонд державного майна України, Пенсійний фонд України [1].

Про глобальну фінансову нерівність у стані економік різних країн світу свідчить аналіз, проведений експертами HSBC Global Research [6]. Так, головними детермінантами економічного розвитку визнані: *економічне управління* (стабільність грошово-кредитної політики, політичні права та рівень демократії, верховенство права, величина уряду); *людський капітал* (рівень освіти, здоров'я населення та народжуваність); *початковий рівень доходів на душу населення*.

У сучасному світі відбулися значні зміни: розвал СРСР, формування та розвиток економік молодих самостійних держав, відкритість економік для конкуренції, торгівлі і капіталу. Спостерігається перехід від принципу самодостатності до вільного ринку і політики відкритих кордонів, що призводить до економічного розвитку, підвищення продуктивності праці. Розраховано, що до 2050 р. валовий внутрішній продукт (ВВП) країн, які розвиваються, збільшиться в п'ять разів і буде більшим, ніж ВВП розвинених країн. Але нерівність на глобальному рівні залишиться. Незважаючи на швидке зростання економіки, дохід на душу населення в Китаї в доларовому виразі на сьогодні складає лише 6% від доходу в США. В Індії цей показник ще нижчий – усього 2%. Це свідчить про довгий шлях у розвитку країн до того, щоб досягти бажаної рівності.

Висновки:

1. Під фінансовою нерівністю слід розуміти диспропорції в системі макроекономічних показників соціально-економічного розвитку країни, що включають виробництво і споживання, диференціацію фінансових ресурсів держави, підприємств і громадян.

2. Фінансова нерівність тісно пов'язана з соціальною справедливістю у суспільстві.

3. Соціальна справедливість визначається як економічна ситуація в державі, в якій основні людські права, що визначені в Конституції України, надаються всім громадянам і забезпечується їх дотримання.

4. Фінансова нерівність є наслідком соціальної несправедливості в суспільстві, нестабільності економіки України, глобальними фінансовими змінами.

5. Подолання фінансової нерівності на всіх рівнях можливе за умов прийняття справедливих законів, державних рішень і ефективного державного управління головними детермінантами економічного розвитку, а саме: економічним управлінням, якісним людським капіталом, рівнем доходів на душу населення.

Список літератури

1. Указ Президента України № 1085/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.president.gov.ua/dokumentes/12584.html>>.
2. Молдован А.И. Госфинансы Украины: угрозы усиливаются / А.И.Молдован // Зеркало недели. – 2012. – № 6 (54). – 18 февраля. – С. 8.
3. Юлдашев О.І. Верховенство права і справедливість / О.І. Юлдашев // Персонал. – 2011. – № 3. – С. 42-49.
4. Статистичний щорічник України 2010 р. – К.: Статистика, 2011 р.
5. Народне господарство СРСР 1922-1982 рр. // Ювіл. стат. щорічник. – М.: ЦСУ СРСР, 1982. – 642 с.
6. Мировая экономика 2050 // Финансист. – 2012. – № 5. – май. – С. 36-40.
7. Платон. Государство: собр. соч. В 4 т. Т. 3. – М., 1994.

УДК 336.71:005.334

Орлова В.О., д-р екон. наук, проф.,
Нестеренко А.Д. (ДонНУЕТ, Донецьк)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

На основі узагальнення наукової літератури виявлені і систематизовані проблеми регулювання банківських ризиків у сучасних умовах кризи, а також проаналізовані способи їх усунення. Під час введення нової угоди Базеля щодо капіталу («Базель II») на перший план виступає проблема вибору підходу до розрахунку нормативу достатності капіталу для покриття ризиків. Питання вибору методики є особливо актуальним відносно операційних ризиків, до оцінки і управління якими українські банки недостатньо підготовлені. У статті порівнюються різні підходи, запропоновані комітетом Базеля з банківського нагляду для оцінки операційних ризиків. Особлива увага приділяється вдосконаленням підходам, заснованим на застосуванні внутрішніх моделей банку.

Ключові слова: банківський ризик, види банківських ризиків, криза, методи управління банківськими ризиками, угода Базеля.

У наш час фінансова глобалізація охопила велику частину світових фінансових ринків, у зв'язку з цим виникла необхідність розробки якісно нових способів регулювання й управління банківською діяльністю, у тому числі й управління банківськими ризиками.